

ומיד הגמרא תמהה על התרצן: מדוע אתה קורא לזה גזירה?! הרי ודאי שעד יום הכיפורים הבא עוברת שנה שלימה, וממילא היא גרפה [השעיר עצמו] חטאת שעברה שנתה היא, ואסור להקריבה מן התורה!

והתרצן מיישב את דבריו: הא לא קשיא. יש אופן שעד יום הכיפורים הבא, השעיר לא יפסל מדאורייתא משום חטאת שעברה שנתה. כדברי רבי דלהלן:

דתניא: המוכר בית בבתי ערי חומה, יכול לגאול אותו עד מלאת שנה. ונאמר בענין זה [בויקרא כה ל]: "שנה תמימה".

"תמימה" — מלמד, שהוא מונה שלש מאות וששים וחמשה יום, כמנין ימות שנת החמה. ושנת החמה ארוכה משנת הלבנה 11 יום.⁽¹²³⁾ ואפילו אם עיברו את השנה [שאו שנת הלבנה ארוכה משנת החמה], לעולם הולכים אחר שנת החמה.

ודרשו את המלים שבפסוק זה: "תורה אחת" — לומר לך שכל התורה כולה הוקשה לעבודה זרה. כשם שיחיד העובד עבודה זרה, מביא חטאת בת שנתה, כך גם בשאר עבירות. "יהיה" — לרבות את שעירי הרגלים [של הציבור]. "לכם" — לרבות שעירי עבודה זרה. "לעושה" — לרבות שעיר חטאת הנשיא. [רש"י].

123. שנת החמה — 365 יום. שנת הלבנה 354 יום. [מלבד בשנה מעוברת שמתוסף עוד חודש אדר של 29 יום. סך הכל 383 יום]. ומאחר שהתורה אמרה "שנה תמימה" למדנו שהשנה

וחכמים אומרים: בשנה פשוטה [שאינה מעוברת] מונה שנים עשר חדש מיום ליום, כמו שישראל מונים על פי חדשי הלבנה.

ואם נתעברה השנה, נתעברה לטובת א-10 המוכר, שיכול לגאול את השדה עד שיגיע אותו החודש שהיתה המכירה [כעבור 13 חודשים].

וכל מקום שנאמר בתורה "שנה" למדים מ"שנה תמימה" האמורה לענין בתי ערי חומה.

הלכך, לדעת רבי יש אופן שעד יום הכיפורים הבא השעיר לא יפסל מדאורייתא משום חטאת שעברה שנתה, וכגון, שהקדישו את השעיר ביום השמיני ללידתו⁽¹²⁴⁾ שחל בערב יום הכיפורים, בשנה פשוטה [שאינה מעוברת]. וכאשר יגיע יום הכיפורים הבא, עדיין לא ימלאו לשעיר 365 יום, כמנין ימות שנת החמה⁽¹²⁵⁾ [ובאופן הזה אין איסור מדאורייתא להקריב את

צריכה להיות יותר מאשר שנה רגילה. ומכאן שמונים שנה זו על פי החמה.

קשה: הרי בענין בתי ערי חומה נאמר "שנה תמימה" ומנין לנו שלומדים את שאר התורה מבתי ערי חומה?

ותירץ הריטב"א: הגמרא ידעה שרבי פירש את הפסוק הנאמר בבתי ערי חומה: "עד מלאות לו שנה [שסתם שנה, היא] תמימה". ועיין תוספות ראש השנה ו, ב. ותוספות ישנים כאן.

124. כך פירש רש"י, [מפני שאסור להקדיש את הבהמה לפני היום השמיני ללידתה, כמבואר לעיל סג, ב].

125. רש"י כתב שימלאו לו 364 יום, והקשה

ואם כן קשה: מדוע אמר רבי יהודה ששעיר שאבד ימות? הרי אם גזרו שמא יקריב את השעיר לאחר שנתו, היה ראוי לומר שירעה עד שיסתאב כדין חטאת שעברה שנתה!

אלא אמר רבא תירון אחר:

חכמים גזרו גזירה שאסור להקריב את הפר והשעיר לשנה הבאה משום שחששו לתקלה כדלהלן:

דתניא: אין מקדישין שום דבר בזמן הזה, מפני שסתם הקדש לבדק הבית. ואין לו תקנה בזמן שאין בית המקדש קיים [וחששו לתקלה כדלהלן].

ואין מעריכין. אין אומרים "ערכי עלי" בזמן הזה, מפני שהאומר כך חייב להביא להקדש דמים לפי הערך הקצוב בתורה, ואין לו תקנה בזמן שאין בית המקדש קיים.

ואין מחרימין. אין אומרים "דבר זה חרם" בזמן הזה, מפני שבריייתא זו סוברת שהאומר "דבר זה חרם" [ולא פירש שיהיה חרם לכהנים], סתם חרמים לבדק הבית הן, ואין לו תקנה. (128)

ואם הקדיש והעריך והחרים בזמן הזה, אזי — אם הקדיש בהמה, הרי זו תיעקר [כפי שיבואר להלן]. ואם הקדיש מעות וכלי

השעיר, אבל חכמים גזרו שמא יקריב שעיר שעברה שנתו].

ומקשינן: **התינח** התירוץ הזה אמנם מתריך לענין השעיר שאסור להקריבו לאחר שעברה שנתו. אבל לענין הפר שהוא בן שלש שנים, (126) **מאי איכא למימר**, מדוע אין אומרים שיקרב לשנה הבאה?

ומתצינן: חכמים גזרו גזירה שאסור להקריב את הפר אטו [שמא] יקריבו גם את השעיר.

ותמהינן: וכי משום גזירה ימות? די היה שנאמר שהפר ירעה [ויביאו אחר בדמיון]!

ועוד, אפילו לענין השעיר קשה: הרי חטאת שעברה שנתה לרעה אלא [תרעה עד שתסתאב ולא תמות]!

דאמר ריש לקיש: חטאת שעברה שנתה אין פסול גמור בגופה, אלא רואין אותה [בכל מקום שהיא] כאילו היא חטאת כשרה שעומדת בבית הקברות ואין הכהן יכול להכנס לשם ולהקריבה. כלומר, אמנם אי אפשר להקריב חטאת שעברה שנתה, אבל אין דיחוי גמור בגופה [אלא שנפסלה על ידי ששהו מלהקריבה. (127)] ולכן אין היא מתה, אלא רועה.

הרש"ש: מאחר ששנת הלבנה 354 יום ימלאו לו רק 363 יום. עיין שם עוד.
ועיין בהגהת הב"ח. [והרש"ש הביא שתוספות בערכין [יח, ב] כתבו כדבריו].

126. כך פירש רש"י. ונחלקו חכמים ורבי יוסי הגלילי אם הפר הוא בן שנתיים או בן שלוש. [רבנו אליקים כאן כתב שהוא בן שנתיים, וכדעת

רבי יוסי הגלילי].

127. על פי תוספות ישנים.

128. נאמר [ויקרא כז, כח] בענין חכמי הכהנים: "אך כל חרם אשר יחרם איש לה' מכל אשר לו... לא ימכר ולא יגאל" אלא ינתן לכהנים. ונאמר [שם]: "כל חרם קדש קדשים הוא

שיסתאבו?

ומתרצינן: לעולם חששו לתקלה דהקרבנה שמא יקריב את הפר והשעיר שלא בזמנם [וכן שאר קרבנות בזמן הזה⁽¹³⁰⁾]. ואולם בשאר קרבנות שדינם לרעות לא גזרו.

משום שהנך דלאו בני הקרבנה נינהו, שאר הקרבנות הרועות אינם עומדות להקרב בעצמן, אלא לאחר שיפול בהם מום יביא קרבנות אחרים בדמיהן, הלכך לא טריד בהו, אין הבעלים מהרהרים על הקרבנתם, אלא מסיחים את דעתם מלהקריבם. ואין חשש שמא יבוא בהם לידי תקלה.

אבל חך הפר והשעיר דבת הקרבנה היא שהם עצמם ראויים להקרבנה, טריד בה במחשבה להקריבם, וחששו שמא יבוא להקריבם לפני שיגיע יום הכיפורים הבא. ולכן גזרו שימותו.

[וכן שאר הקרבנות בזמן הזה, אין בהם פסול אלא שאין מזבח להקריבם, הלכך דעתו עליהם כל שעה, מפני שהוא חושב מהרה יבנה בית המקדש ואקריבם. וכיון

מתכות, יוליך [הנאה⁽¹²⁹⁾] לים המלח כדי שיאבדו שם ולא יוכלו ליהנות מהם.

ואי זהו עיקור שאמרנו בענין בהמה? נועל דלת לפנייה והיא מתה מאליה [מפני שחששו שמא יבוא בה לידי תקלה].

והוינן בה: תקלה דמאי — לאיזה תקלה חששו חכמים [בפר ושעיר של יום הכיפורים שאבדו, ובהקדשות בזמן הזה]?

אי אם חששו לתקלה דהקרבנה, שאם ישהה אותם יבוא להקריבם שלא כדין, [פר ושעיר בשאר ימות השנה. ושאר הקדשות בזמן הזה]. אם כן קשה: אפילו כל קרבנות שדינם לרעיות, נמי! גם בהם נגזור שמא יבואו להקריבם באיסור! ולמה אמרו שירעו עד שיסתאבו?

ואי חששו לתקלה הגיזה ועבודה, שאם ישהה אותם יבוא ליהנות מהם מגיזת צמרם, או שיעבוד בהם באיסור. אם כן קשה: אפילו כל קרבנות שדינם לרעיות, נמי. גם בהם נגזור [שמא יבואו ליהנות מהם באיסור בגיזה ועבודה]! ולמה אמרו שירעו עד

לה"ו. והיינו לבדק הבית.

ונחלקו תנאים ואמוראים באומר "הרי זה חרם", ולא פירש אם כוונתו לחרמי גבוה או לחרמי כהנים מה דינו: יש אומרים סתם חרמים לגבוה. ויש אומרים לכהנים. [עיי' ערכין כט, א]. רש"י פירש שהברייתא [שהובאה בגמרא

כאן] סוברת כמאן דאמר סתם חרמים לגבוה.

ור"י ביאר, שאפילו למאן דאמר סתם חרמים לכהנים, בכל זאת לפני שהגיעו ליד הכהנים מועלים בהם. ובזמן הזה שאין רגילים בשמירת קדשים, יש לחוש שלא יזהרו בדיני חרמי

הכהנים לפני שיתנום להם, תוספות. [ועיי' שם עוד ביאור].

129. מילה זו אין לה מובן, והרש"ש מחקה. ובמסכת עבודה זרה [יג, א] הגירסא: "יוליכם לים המלח".

וכתבו תוספות שם שאפשר להשליכם גם לנהרות אחרים בתנאי שישחקם קודם, ואילו לים המלח אפשר להשליכם גם בלא שחיקה.

130. רבנו אליקים.

פסול, בכל זאת יש אופן שאפשר להקריב את הפסח בשנה הבאה, [כגון שהקדישו ביום השמיני ללידתו שחל בי"ד ניסן. ונמצא שבי"ד ניסן שבשניה הבאה עדיין לא עברה עליו שנת החמה].

ואילו **הא** — הברייתא השניה [שאם לא קרב בשני לא יקרב לשנה הבאה] סוברת כשיטת **רבנן**, ששנה שהוזכרה בתורה היא י"ב חודשי הלבנה מיום ליום. הלכך לעולם פסח של שנה אחת אינו קרב בשנה שאחריה, מפני שעברה שנתו, ונפסל.

ומקשינן: **והתניא** והרי שנינו [בהמשך הברייתות] **וכן המעות**. בברייתא הראשונה שנו שמעות שהופרשו לקנות בהם פסח, ולא קנו בהם בשנה אחת, יקנו בהם פסח ויקרבו בשנה הבאה. ובברייתא השניה שנו שלא יקרבו לשנה הבאה.

והרי מעות שעברה עליהם שנה אינן נפסלות, ומדוע שנו בברייתא השניה שלא יקרבו לשנה הבאה?

אלא, לאו, שמע מינה, שבתקלה פליגי [נחלקו]. והברייתא השניה סוברת, שבין הפסח ובין המעות לא יקרבו לשנה הבאה, משום חשש תקלה!

ומסקינן: אכן **שמע מינה** שנחלקו תנאים בגזרת תקלה.

מתניתין:

משנתנו חוזרת לעסוק בסדר עבודת יום הכיפורים. בפרק הקודם [נח, ב] סיים התנא

שדעתו עליהם יבוא להקריבם שלא כדין. ולפיכך ימותו⁽¹³¹⁾.

וגזירת תקלה **עצמה, תנאי היא** — חלקו תנאים אם יש גזירה כזאת:

ותניא חדא, שנו בברייתא אחת: קרבן פסח **שלא קרב בפסח ראשון** [בי"ד ניסן] הרי זה ימכר לטמא או למי שהיה בדרך רחוקה ויקרב בפסח **שני**. [בי"ד אייר] ואם לא קרב **בשני, יקרב לשנה הבאה**.

ותניא אידך, ושנו בברייתא אחרת: אם לא קרב בשני לא יקרב לשנה הבאה.

מאי לאו בתקלה פליגי. האם לא בגזרת תקלה נחלקו הברייתות? שמי ששנה את הברייתא הראשונה [שיקרב לשנה הבאה] אינו חושש לתקלה, ואילו השונה את הברייתא השניה חשש לתקלה!

ודחינן: **לא** נחלקו בגזירת תקלה. אלא **דבולי עלמא** [הכל מודים] **שלא חיישינן לתקלה, והכא בפלוגתא דרבי ורבנן קמיפלגי** — ושתי הברייתות שהבאנו נחלקו במחלוקת רבי ורבנן שנחלקו מה היא השנה שהוזכרה בתורה:

ולא קשיא [אין להקשות מברייתא אחת על חברתה]:

הא הברייתא הראשונה [שאם לא קרב בפסח שני יקרב לשנה הבאה] סוברת כשיטת **רבי**. ששנה שהוזכרה בתורה היא שנת החמה [שהיא ארוכה משנת הלבנה ב — 11 ימים], הלכך אף על פי שקרבן הפסח שעברה שנתו

131. רבנו אליקים.

בית ישראל.

ככתוב בתורת משה עבדך, לאמר:

[ויקרא טז] "כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו".

והכהנים והעם העומדים בעזרה כשהיו שומעים שם המפרש [י'—ה'—ו'—ה'], שהוא יוצא מפי כהן גדול — היו כורעים ומשתחווים, ונופלים על פניהם. ואומרים: "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד".

ולאחר שסיים הכהן הגדול את וידויו של השעיר, מסרו למי שהיה מוליכו לעזאזל.

לערוך את סדר מתן הדם של הפר והשעיר. וממשיך התנא ועורך את סדר העבודות שנעשו אחר כך:

בא לו הכהן הגדול אצל שעיר המשתלח. שהיה עומד כנגד השער המזרחי של העזרה, והיה סומך את שתי ידיו עליו ומתודה.

וכך היה אומר בוידויו:

אנא השם⁽¹³³⁾ חטאו עו פשעו⁽¹³³⁾ לפניך עמך בית ישראל.

אנא השם⁽¹³⁴⁾ כפר נא לחטאים ולעונות ולפשעים שחטאו ושפגעו לפניך עמך

בתשובות הגאונים שערי תשובה קצד, ועוד.

134. הירושלמי לעיל פרק ב הלכה ו מביא ברייתא שבפעם השניה אמר הכהן הגדול "אנא בשם". ["אנא ה' חטאו... אנא בשם כפר נא"]. והביאוהו התוספות [לעיל לה, ב]. והר"ח [שם] כתב שכיון שהוזכר במשנה שם "השם" אין הלכה כהירושלמי. וגם הרמב"ם [בפרקים ב ו—ד] מזכיר בכל הוידויים "אנא השם".

אבל הרא"ש [בסימן יט] והטור [סימן תרכא] הביאו שהראב"ה פסק כהירושלמי. ומשנתנו נשנתה כלשון העולם [שהרגילות היא לומר השם בדרך כלל]. אבל הכהן הגדול הזכיר בפעם השניה "בשם". ועיין שם בטור כמה שיטות בזה. ובפיוטים שבמחזורים הגירסא [בפעם השניה] "אנא בשם".

ובמשנתנו יש ספרים שהגירסא בפעם השניה "בשם". ראה תוספות יום טוב כאן. ופירש תוספות יום טוב שפעם ראשונה צריך לומר אנא השם מפני שקורא לה' להתוודות לפניו. ופעם שניה מבקש כפרה "בשם" — בזכות השם.

132. לעיל לו, ב נחלקו חכמים ורבי מאיר בסדר הוידוי. לדעת רבי מאיר מזכיר תחילה את העוונות והפשעים ואחר כך את החטאים. ואילו לדעת חכמים מזכיר תחילה וחטאים ואחר כך עוונות ופשעים. [לפי סדר חומרת העוונות: חטאים אין שגגות. עוונות — זדונות. פשעים — מרדים להכעיס].

לעיל [שם] סתמה המשנה כרבי מאיר. ולפיכך יש מגיהין גם כאן עו פשעו חטאו כדעת רבי מאיר.

ובשולחן ערוך [תרכא ה] פסק כחכמים.

133. התנא כתב "השם" לרמוז שהזכיר את השם ככתבו. [ר"י מלוגיל תוספות יום טוב לעיל לה, ב ועיין תפארת ישראל פרק ג יכין אות מד].

ודעת הרא"ש [יומא פרק ח סימן יט] והטור [באורח חיים תרכא] שהכהן הגדול אמר שם בן ארבע אותיות ככתבו.

אבל בשם רב האי גאון כתבו שהכהן הגדול הזכיר שם בן ארבעים ושתיים אותיות. ומובא גם

יהודה [לעיל סא, ב]: יש להם לכהנים כפרה בשעיר המשתלח. ואם כן מדוע הכהן הגדול לא היה מזכיר את עונות הכהנים בוידוי השעיר?

אלא בעל כרחך שמשנתנו חולקת על דעת רבי יהודה [וסוברת כרבי שמעון שאין הכהנים מתכפרים אלא בפר החטאת של הכהן הגדול].

אביי אמר: אפילו אם תימא [תאמר] שמשנתנו כרבי יהודה היא, אין להקשות מדוע לא הזכיר הכהן הגדול את הכהנים בוידוי השעיר: שהרי, וכי אטו [שמא] הכהנים לאו בכלל "עמך ישראל נינחו [הן]?! ומאחר שהזכיר את "עמך ישראל" בוידוי, ממילא גם הכהנים בכלל זה!

שנינו במשנה: מסרו למי שהיה מוליכו לעזאזל. והכל כשרין להוליכו.

תנו רבנן ברייתא המבארת את מקור דברי משנתנו שהכל כשרים להוליכו:

נאמר [ויקרא טז כא] בענין השעיר המשתלח: "ושלח ביד איש עתי המדברה". ודרשו חכמים בכרייתא:

"איש" — להכשיר את הזר ואין צריך כהן.

"עתי" — מלשון עת וזמן. מכאן שצריך 10-ב שיהא מזומן [מוכן] לשליחותו מאתמול.

ועוד דרשו:

והכל כשרין להוליכו ואפילו זרים. אלא שעשו להם הכהנים גדולים מנהג של קבע למסרו בידי כהנים בלבד, ולא היו מניחים את ישראל להוליכו. (135).

אמר רבי יוסי: מעשה והוליכו אדם ששמו ערסלא, וישראל היה [ומכאן הוכיח רבי יוסי שהיו מניחים גם לישראלים להוליכו (136)].

וכבש [גשר] עשו לו למי שהיה מוליך את השעיר, ודרך אותו הכבש היה יוצא אל מחוץ לעזרה וחוץ לירושלים, כדי שלא יוכלו לגעת בו, מפני הכבליים שהיו מתלשים בשערו ומזוזים אותו, ואומרים לו טול את השעיר מהר וצא מכאן. טול מהר וצא, ואל תשהה את עונותינו אצלנו עוד.

גמרא:

שנינו במשנה: וכך היה אומר [כשהתודה על השעיר]: חטאו עוו ופשעו לפניך עמך בית ישראל.

ואילו "בני אהרן עם קדושך" לא קאמר. ולא היה הכהן הגדול מזכיר את עונות הכהנים בשעה שהתודה על השעיר.

מאן תנא. מי הוא התנא ששנה את משנתנו [שלא הזכיר את עונות הכהנים על השעיר]?

אמר רבי ירמיה: משנתנו דלא כרבי יהודה היא. דאי שהרי אם תרצה להעמיד את משנתנו כרבי יהודה קשה: הא אמר רבי

135. אך מלשון רש"י נראה שגרס "אלא שעשו להם כהנים קבע" [ולא — "כהנים גדולים"], והיינו שעשו את הכהנים בקביעות להיות ממונים להוליכו. ולא היו בית דין של כהנים

136. רבנו אליקים.